

SZAKVÉLEMÉNY

A BUDAPESTEN FELÁLLÍTANDÓ BOCSKAI – SZOBOR ÜGYÉBEN

Bocskai István (1557 – 1606) az egyetlen azonnali sikerrel járó nemzeti szabadságharcunk fejedelme ezer szállal kötődött hazánk mostohább sorsú feléhez, s aki – talán ezért is - a nemzet és a vallás ügye mellett mélyen elkötelezett volt. Személye és politikája nélkül a magyar történelem sorsfordító és nehéz időszaka, a mérhetetlen pusztulást hozó 15 éves háború kora (1591/3 - 1606) a magyarságra nézve sokkal súlyosabb következményekkel is járhatott volna. Az általa vezetett szabadságharc a vallásszabadság és a nemzeti-rendi jogok hosszú távú tiszteletére tanította a magyar királyi trónon ülő Habsburgokat.

Bocskai maga életművének tejjességét politikai végrendeletében (1606 dec. 17.) a következőképpen látta: *„Szívem örvend rajta és Istennek érte nagy hálákat adok, hogy én ... az országot, mint édes hazámat, most mindenféle ellenségtől megszabadult állapotban hagyhatom.”*

Mindez istenáldotta politikai és katonai tehetségének is köszönhető, amely a család, a fejedelmi rokonság révén bontakozhatott ki, s amely sokáig Fráter György örökségét felvállalva az ország egyesítését tűzte ki célként. Bocskai István, Báthory Zsigmond fejedelem (1588-1602) nagybátyja, 1592-ben Várad kapitánya, Erdélyben a törökellenes harc egyik vezéralakja lett. Hadvezéri és politikai tehetsége már ekkor kétségtelen volt.

Politikai nézeteit 1603-1604-ben változtatta meg, amikor kiderült, hogy a *Prágában székelő Habsburg-házi magyar király képtelen a török kiverésére és az ország egyesítésére, sőt a megmaradt országrészek védelmére sem.*

Az általa indított felkelés sikerét Bocskai és a hajdúk szövetsége biztosította, amely Biharban, Nagykeréki sikeres védelmében (1604 okt. 3 - 5.) és az álmosdi csatában 1604. okt. 15.) hozta meg első gyümölcseit, s amely a szabadságharccá érett felkelés során döntőnek bizonyult.

A katonai sikerek politikai eredménnyel jártak, s az erdélyi rendek 1605. február 21-én Nyárádszeredában Erdély, majd a magyar rendek 1605. áprilisában Szerencsen Magyarország fejedelmévé választották.

Rövid uralkodása alatt dolgozta ki azt a politikai irányvonalat, amely meghatározta az akkor születő század magyar politikai gondolkodását, az önálló Erdély szükségességére építve, amely a Magyar Királyság jogait is biztosíthatja. 1606 nyarán olyan békét kötött a magyar királlyal, amely magyarországi híveinek rendi előjogait és protestáns vallásgyakorlatuk elismerését biztosította, s döntő szerepe volt a magyar király és a török szultán között létrejött, a tizenöt éves háborút lezáró zsitvatoroki béke megkötésében.

A hajdúvitézeket több kiváltságlevélben földdel és nemesi szabadságjogokkal ruházta fel, elejét véve szétszóródásuknak, beépítve őket a társadalom természetes szövetébe.

Ez a nagyívű politikai pályafutás, amely Habsburg-barátságtól elindulva jutott a kényszerű török szövetség vállalásáig, természetesen érdekeket sértett. Mindenekelőtt a prágai magyar királyt (Rudolf), akinek udvarában megfogalmazott ellenérvek tovább éltek, s újra és újra felbukkantak egészen napjainkig. A magyar nemzet emlékezete azonban – hála a 19. század nagy történész nemzedékének – méltó helyen őrzi Bocskai és politikai mozgalma emlékét, amelyet szimbolikusan leginkább a Hősök terén lévő nemzeti panteonban álló szobra testesít meg. Bocskainak a Hajdúságban, a székelyföldi Nyárad-mentén valódi népi kultusza alakult ki.

A jelenkori történetírásunkban kibontakozott egy áramlat, amelynek érvei eredetüket tekintve – minden jószándékuk mellett – valahol Rudolf prágai udvarában leledzenek. Markánsan új eredményekről tehát nem beszélhetünk, már csak azért sem, mert új forrásanyag csak igen mérsékelten került napvilágra.

Konkréтан a Budapesten felállítandó Bocskai szobor ügyében beszerzett szakvéleménnyel kapcsolatban nem árt a következőket figyelembe venni.

1. *Szabadságharc vagy felkelés.* A fentebb említett újabb történetírói irányzat méltánytalanul vitatja el Bocskaitól a „szabadságharc” atributeumait. Maga a szabadságharc kifejezés nyelvújítás kori, azt tehát Bocskai korában nem használhatták, ennek teljes körű megfelelője Bocskai korában a *felkelés* volt. E szót ilyen értelemben használták a 19. század nagy történetírói is, Szalay-Baróti történeti szintézisében pl. így Bocskai felkelése az „alkotmány s a vallásszabadság” védelmére szerveződött. A 21. században tehát e két szót – amely eredetileg egy fogalmat takart, *méltánytalan* szembeállítani. S hogy mennyire nem a marxista történetírás találmánya a „szabadságharc” terminus, elég legyen Benda Kálmán vagy Makkai László nevére hivatkozni.

2. Az un. Bocskai – koronával kapcsolatban a következőket kell tudnunk. A koronát Bocskai kérte mozgalmá kezdetekor követi – Kékedy és Korláth - által a török portától. Szándéka háttéréről közelebbi forrásunk nincs, de valószínűen diplomáciai nyomásra akarta használni. A török jogban a koronát, mint felségjelvényt nem ismerték, a két követ erről a következőképpen tesz emlékeztet; „*soha senkinek az fénies Portáruł koronát nem attak hanem cziak botot zaslót*” – idézik a törökök csodálkozását. Bocskai athnaméval történő beiktatása török felségjelvényekkel egyébként már megtörtént a felkelés kezdetén.

Bocskai 1605-ben egyébként meglehetősen kínos várakoztatás után ment el a nagyvezírral való találkozásra, amelynek nyilvánvaló diplomáciai célja volt. Bocskai Rákos mezőn történő koronázása kimerül annak a kérdésnek fessegetésében, fejére tette – e a koronát a nagyvezír Bocskainak vagy sem. Tétélezzük fel, hogy így történt! *Ez akkor sem jelentett semmit, nemhogy a hódolt szerepkör nyílt vállalását.* Ez egyébként is felesleges lett volna, mert ez már korábban megtörtént, mint ahogyan kivétel nélkül valamennyi erdélyi fejedelem beiktatásán is. Ha Rákos mezei jelenetnek ilyen végletes jelentőséget tulajdonítanánk, akkor azt valamennyi erdélyi fejedelem esetében meg kellene tennünk. Azt kell tehát mondanunk, hogy a Duna parti koronázást „*a függőség és alávetettség szimbolikus helyé*”-nek tartani enyhén szólva túlzás. Nem képzelhető el ugyanis, hogy Bocskai ne tudta volna, hogy mikor érvényes egy királykoronázás Magyarországon s mikor nem, sőt azt is feltételeznünk kellene, hogy tábora valamennyi résztvevője súlyos emlékeztetkiesésben szenvedett. A koronázásnak ez a fajtája ugyanis nyilvánvalóan érvénytelen volt a magyar rendek előtt. Bocskai ebben a helyzetben az egyetlen járható utat választotta, amikor a ceremónia végén kijelentette, hogy a koronát ajándékként és nem felségjelvényként fogadta el. A koronaátadás tényét ezért (is) súlyos szakmai hiba *Kádár János orosz tankokon történő gyalázatos bejövételéhez hasonlítani.*

A korona azért csak bosszantotta a Habsburgokat, s a királyi Magyarország rendjeit. Nem véletlen, hogy végül a Corpus Iurisnak kellett sorsáról rendelkezni. Egyébként így került végső fokon a Schatzkammer-be. A korona végül az ország kurucos közvéleménye előtt a Bocskai-szabadságharc kézzelfogható szimbóluma lett, amelynek sorsa különösen érzékeny kérdéssé vált az I. világháború után.

Végezetül a fentieket summázva: indokoltnak tartom a kezdeményezést, a koronaadás mozzanatát megörökítő Bocskai szobor felállítását, lehetőleg azon a helyen, ahol a források szerint az történt, valahol a Duna part mentén.

Dr. Nyakas Miklós s.k.
történész, ny. múzeumigazgató
Hajdú – Bihar megye Kölcsey –díjának birtokosa,
Pro Regione díj kitüntettje
a Bocskai István Társaság Bocskai-díja birtokosa
Hajdúböszörmény város díszpolgára